

LBRIS

We know
books

MONOGRAFII LA CARTEA ROMÂNEASCĂ

O istorie
a „României literare“

ALEXANDRA FLORINA
MĂNESCU

Cuprins

<i>Cuvânt-înainte</i>	9
Capitolul I. Repere cronologice	13
1.1. Seria I – Vasile Alecsandri (1 ianuarie 1855-3 decembrie 1855)	15
1.1.1. Apariție, context istorico-politic, denumire, program, format	15
1.1.2. Director. Colaboratori	26
1.1.3. Autori, subiecte. Titluri	27
1.1.4. Intermezzo	28
1.2. Seria a II-a (8 februarie/10 octombrie 1968- 21 decembrie 1989)	30
1.2.1. Apariție (inclusiv trecerea de la „Gazeta literară“ la „România literară“), context istorico-politic, denumire, program, format	30
1.2.2. Directori/redactori-șefi, casete redacționale	65
1.2.3. Index bibliografic	77
1.3. Seria actuală (1990-prezent)	121
Capitolul II. „România literară“ – 1990-prezent	133
2.1. Director – Nicolae Manolescu	133
2.2. Redactori-șefi, echipele „României literare“	138
2.3. Editorialul	150
2.4. Index bibliografic	166

Capitolul III. „România literară” în Arhive	315
Capitolul IV. Ce a însemnat și ce înseamnă „România literară”?	381
Capitolul V. „România literară” în imagini	397
Postfață: <i>O fortăreață (aproape) inexpugnabilă</i>	411
<i>Bibliografie</i>	415

Cuvânt-înainte

Atunci când m-am înscris la *Concursul de creație pentru tinerii scriitori*, inițiat de Uniunea Scriitorilor din România, scriam în propunerea de proiect că *Istoria „României literare”*, pe care o voi scrie, dacă voi câștiga bursa, va fi, de fapt, o istorie! Corectă, exactă, dar subiectivă, scrisă cu bună-credință și, evident, incompletă, fiindcă intervalul de cercetare și de scriere va fi de doar un an (noiembrie 2019-noiembrie 2020). Acum, la sfârșitul cercetării, îmi mențin afirmația. Cercetarea mea este doar o istorie. Incompletă! Insuficientă pentru adevărata (în sensul de vastă și complexă) istorie a „României literare”. Dar este un început. Ceea ce am reușit să fac poate fi continuat, chiar și corectat, astfel încât revista „România literară” să aibă monografia pe care o merită. Rezultatul cercetărilor, al documentărilor și al interpretărilor mele ar fi fost, cu siguranță, altul, dacă nu aș fi avut neșansa ca perioada scrierii acestei monografii să coincidă cu perioada pandemiei cauzate de COVID-19. Din pricina acestei nenorociri mondiale, și cercetarea a avut de suferit (mai ales aceea a filologilor). Pe întreaga perioadă a stării de urgență și a stărilor de alertă, sălile de lectură ale bibliotecilor au fost închise. Astfel, am putut consulta la Biblioteca Academiei Române doar câteva cataloage (corespunzătoare perioadei de dinainte de 1990), în noiembrie 2019 și în ianuarie 2020. Pentru a-mi întregi colecțiile personale, am făcut mai multe cereri de schimburi interbibliotecare (între Biblioteca Centrală Universitară „Tudor Arghezi” din Târgu Jiu și Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” din București, respectiv

CAPITOLUL I REPERE CRONOLOGICE

Începutul și mai ales mijlocul secolului al XIX-lea al mileniului trecut au reprezentat momentul în care intelectuali vizionari și prevăzători și-au dat seama că pot avea la îndemână un instrument care să valorifice toate cele cinci componente pe care le considerăm fundamentale pentru identitate. Unul dintre instrumentele identitare erau revistele culturale, literare.

Modul în care era organizat spațiul românesc la începutul secolului al XIX-lea – împărțit în provincii – nu a contribuit, din fericire, la susținerea provincializării/a regionalizării. Însă nu la fel se va întâmpla, din păcate, un secol mai târziu, fapt observabil chiar și în denumirea unor publicații (primele sau printre primele reviste literare din zonele respective): „Banatul“ (în Banat [Timișoara], 1926), „Țara de sus“ (Sătmar [Satu Mare], 1921), „Viața Basarabiei“ (Basarabia [Chișinău], 1932). Conotațiile regionale ale titlurilor revistelor sunt evidente. Deși poate părea paradoxal, totul are sens. Fragmentarismul de la începutul secolului al XIX-lea nu a fost susținut nici măcar prin denumirile revistelor literare, vom vedea imediat, fiindcă, din toți cei cinci piloni ai identității, oamenilor din provincii diferite le lipsea tocmai spațiul. Aveau un spațiu limitat și își doreau mai mult. Își doreau tot spațiul care era al lor și de care trebuia să se bucure fiecare. De aceea, simțul și spiritul identitar au născut reviste

precum: „Albina românească. Gazetă politico-literară“ (Moldova [Iași], 1829, proprietar și redactor – Gh. Asachi) cu suplimentul „Alăuta românească“; „Gazeta de Transilvania“ (Transilvania [Brașov], 1838, redactor – George Barițiu) cu suplimentul „Foaie penru minte, inimă și literatură“ („Foaie pentru minte, inimă și literatură“)²; „Curierul românesc“ (Țara Românească [București], 1829, redactor – Ion Heliade-Rădulescu) cu suplimentul „Curier de ambe sexe“³; „Dacia literară sub redacția lui Michail Kogălniceanu“ (Iași, 1840, redactor – Mihail Kogălniceanu)⁴; „România literară. Foaie periodică sub direcția d-lui V. Alecsandri“ (Iași, 1855, redactor – Vasile Alecsandri)⁵; „Convorbiri literare“ (Iași, 1867)⁶.

Fără doar și poate, ordinea „Dacia literară“, „România literară“, „Convorbiri literare“ nu este una doar cronologică. Este și o ordine/o continuitate crescătoare (în spațiu, în cuvânt, în ideal), și o ordine... nobiliară, monarhică. Fiecare asigură existența unei monarhii – *Monarhia Identitară*. Cine urmează revistelor „Dacia literară“, „România literară“ (1855), „Convorbiri literare“ nu este greu de intuit. Este revista care a investit și investește „într-o cultură românească autentică, în stare să-și ocupe locul între acelea ale Europei, bizuită pe valori estetice, morale, sociale firești și vorbind limba vie a adevărului“⁷, adică „România literară“ – seria actuală (1990-prezent).

¹ I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești 1790-1990*, ediția a II-a revizuită și completată, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996, pp. 18, 23-24.

² *Ibidem*, pp. 197-198, 208-209.

³ *Ibidem*, pp. 132-133, p. 127-128.

⁴ *Ibidem*, pp. 140-141.

⁵ *Ibidem*, pp. 408-409.

⁶ *Ibidem*, pp. 106-109.

⁷ *Ca să nu se mai repete*, în „România literară“, nr. 52, joi, 28 decembrie 1989, p. 2.

1.1. Seria I* – Vasile Alecsandri (1 ianuarie 1855–3 decembrie 1855)

1.1.1. Apariție, context istorico-politic, denumire, program, format

Vasile Alecsandri și-a propus tipărirea revistei „România literară“ încă de la sfârșitul anului 1851. Acesta solicită dreptul de a tipări o revistă literară și științifică cu titlul „România literară“ printr-o cerere adresată domnitorului Grigore Alexandru Ghica. Cererea a fost aprobată de către domnitor și de Sfatul administrativ, iar revista a fost publicată în februarie sau în martie 1852 (fiindcă în aprilie 1852, Vasile Alecsandri îi relata lui Nicolae Bălcescu despre cenzura primului număr)¹. I. Hangiu consemnează: „În febr. 1852 [dar nu putem avea convingerea că revista a fost publicată în februarie, întrucât primul și singurul număr al revistei «România literară» din 1852 nu prezintă data apariției – n.n.] tipărește primul nr. din «Rom.lit.». Programul acestei reviste este anunțat printr-o înștiințare publicată în «Zimbrul» din 14 febr. 1852 și într-un prospect tipărit ca foaie volantă de

¹ Constantin Turcu, în articolul *Un fragment din numărul unic al revistei „România literară“ de la 1852* (publicat în 1969), opinează că prima serie a revistei „România literară“ este cea din 1852, revista din 1855 fiind a doua serie, întrucât au existat două cereri de apariție. Opinia noastră este diferită. Deoarece în 1852 a fost tipărit un singur număr (probabil în foarte puține exemplare), care nu a circulat decât în cercul lui V. Alecsandri, și pentru că în 1855 revista păstrează titlul și programul publicației proiectate la 1851-1852, considerăm că prima serie a revistei „România literară“ este cea din 1855! – <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A1547/pdf>, accesat în 20 aprilie 2020.

¹ Nestor Camariano, *Primul număr al „României literare“ din 1852 a lui V. Alecsandri*, în „Revista Fundațiilor Regale“, nr. 10, octombrie, 1940, pp. 133-134.

patru pagini.¹ Deși tipărit, primul număr nu a putut circula, fiindcă a fost cenzurat (cu toate acestea, numărul unic al revistei „România literară” din 1852 a ajuns la câteva personalități ale vremii – D. Bolintineanu, N. Bălcescu, A. Zane, unul dintre exemplare făcând parte mai târziu din biblioteca lui I.C. Brătianu). Cauza cenzurării, așa cum reiese din scrisoarea trimisă de Vasile Alecsandri lui Nicolae Bălcescu în aprilie 1852, ar fi fost articolul *Răsvan-Vodă* (al lui N. Bălcescu)², pe care Barbu Știrbey, domnitorul Țării Românești, l-a considerat un pamflet la adresa sa. Însă din scrierea documentată a lui Nestor Camariano, în care este analizat numărul revistei „România literară” din 1852, aflăm alte posibile cauze: utilizarea cuvântului „România”, respectiv intervenția consulului rus pentru stoparea publicării revistei. Prima cauză, după cum relevă Nestor Camariano, este pusă în lumină de un articol despre jurnalismul românesc al lui Mihail Kogălniceanu, publicat în „România literară”, la paginile 66-67 (adică în nr. 5 din 30 ianuarie 1855). Kogălniceanu notează: „«România literară», ce de pe atunci încerca de a se ivi, fu oprită înainte de a-și răspândi cel întâi număr. Crima sa înaintea diplomaților străini era pentru că purta titlul *România*”³. Cea de-a doua cauză a suprimării este înregistrată de „Gazeta de Transilvania” din 12 decembrie 1854: „«România literară» care apucase a se tipări la începutul anului 1852, însă nu apucă a se împărți nici măcar broșura întâia din 3 coale, din cauză că generalu-consul rusesc reclama ca să se oprească publicarea ei”⁴. Nestor Camariano consideră că nici scrierea *Răsvan-Vodă*

¹ I. Hangiu, *Presa românească de la începuturi până în prezent. Dicționar cronologic 1790-2007*, vol. I. 18 februarie 1790-decembrie 1916, Editura Comunicare.ro, București, 2008, p. 172.

² *Ibidem*, p. 173; A se vedea Nestor Camariano, *op. cit.*, p. 135.

³ *Apud* Nestor Camariano, *op. cit.*, p. 136.

⁴ *Apud* Nestor Camariano, *op. cit.*, p. 136.

și nici denumirea revistei nu reprezintă cauza suprimării, încât Alecsandri își dorea atât de mult apariția revistei, încât ar fi putut renunța la textul lui Bălcescu, respectiv ar fi putut redenumi revista. Astfel, după Camariano, adevăratul motiv al cenzurării a fost intervenția consulului rus¹.

Vasile Alecsandri și-a argumentat demersul publicistic din 1852 în *Prospectul* care anunța publicarea foii periodice „România literară”. În primul rând, pentru că „Foaia științifică și literară” publicată în 1844 „a fost publicația cea mai nimerită și mai prețuită din țările românești”², iar „publicul cititor a simțit o mare lipsă după închiderea ei”³. Apoi, pentru renașterea literaturii naționale, „care atât de deseori a fost împiedicată și oprită în calea propășirii sale”⁴.

¹ Nestor Camariano, *op. cit.*, pp. 136-137.

² *Apud* I. Hangiu, *Presa românească de la începuturi până în prezent. Dicționar cronologic 1790-2007*, vol. I. 18 februarie 1790-decembrie 1916, Editura Comunicare.ro, București, 2008, p. 172.

³ *Apud* I. Hangiu, *Presa românească de la începuturi până în prezent. Dicționar cronologic 1790-2007*, vol. I. 18 februarie 1790-decembrie 1916, Editura Comunicare.ro, București, 2008, p. 172.

⁴ *Apud* I. Hangiu, *Presa românească de la începuturi până în prezent. Dicționar cronologic 1790-2007*, vol. I. 18 februarie 1790-decembrie 1916, Editura Comunicare.ro, București, 2008, p. 173.

